

THE COMMUNITYS CENTRES – A SOURCE OF SPIRITUALITY (COMMUNITY CENTRE „FATHER PAISHI“, VILLAGE GRADISHTE, SHUMENSKO AND COMMUNITY CENTRE „FERMER – 1903“, VILLAGE PANAYOT VOLOVO, SHUMENSKO)

Abstract: Chitalishte has always been and will be a source of education. As a public institution they have the character of typical Bulgarian formations. Chitalishte performs educational and enlightenment functions and actively participate in the cultural life of the town or village.

The purpose of this paper is to briefly track the history of Chitalishte activities in Shumen and in particular the development of the Chitalishte in the village of Gradishte, Shumen and in the village of Panayot Volovo, Shumen.

Author information:

Galya Yordanova
Chief Assistant, PhD
at Konstantin Preslavky University of Shumen
✉ iordanova@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
Cultural club, community center, spiritual culture

Читалищата винаги са били и ще бъдат източник на просвета. Като обществена институция те носят характера на типично български формации. Читалищата изпълняват учебно-просветителски функции и с дейността си активно присъстват в културния живот на града или селото.

Целта на настоящата разработка е проследяването на кратко на историята на читалищната дейност в Шумен и в частност – развитието на читалището в с. Градище, Шуменско и в с. Панайот Волово, Шуменско.

Читалището винаги е имало устойчиво място в културната среда на обществото. В процеса на противопоставяне на духовната разруха се забелязват две тенденции: едната – за съхраняване на традиции, а другата – за интегриране на модерността с традицията.¹ Съществуването на читалището като институция се мотивира от необходимостта от съхраняване и интегриране на българските културни ценности.

На въпроса за точното определяне на възникването на първото българско читалище трудно може да се отговори. Със сигурност може да се каже, че първите институции за просвета и национално единение се появяват през 1856 г. едновременно в три града: Свищов, Шумен и Лом. Причините за това появяване се крият в това, че в посочените градове има силни еснафски центрове. Така например Шумен е поддържал с производството си многобройния турски гарнизон в града. Също така и Свищов е известен производствен център и дунавско пристанище на Османската империя. А Лом е един вид икономическа връзка между Европа и София.

¹ Читалището в духовното битие на Шумен. Съст. Г. Цветков, Н. Димков, Р. Николова, Ю. Аврамов., Шумен, 2001, с. 112.

Причините за появата на читалищата в България са няколко. Една от тях е влиянието, което оказват имигрантите от Полша и Унгария. Пристигайки в пределите на Османската империя, и в частност по българските земи, емигрантите се събират с по-будното местно население, за да обсъждат политическите събития, отразени в европейската преса. Така например част от унгарските войски, начело с Лайош Кошут, след като преминават р. Дунав за малко се спират във Видин, после в Лом и се установяват в Шумен за около една година - 1849-1850 г.²

Друга причина за появата на читалищата е националната идея. За целта все по-широки кръгове от българския народ да бъдат просветени в духан на българското национално съзнание. Както посочва Илия Р. Блъсков българските читалища водят началото си от градовете, където в частни кафенета вестниците се четат на веослушание.³

Основание за появата на читалищата е и просветната дейност. Ясно е, че даден народ постига успехи според собственото си ниво на просветеност и образование. Според Хр. Г. Данов образованието трябва да проникне във всички среди на народа.⁴

Според Ст. Чилингиров първите читалища в България имат следните цели:

- Нравствено усъвършенстване и материално преуспяване на хората. За това е необходимо беседите в тях да бъдат по-чести и да са ориентирани към по-гореказаната цел;
- Ограмотяване на неграмотните хора. Това трябва да бъде първостепенна задача на читалищните дейци;
- Да бъдат инициатори на благотворителност по отношение на бедните хора.⁵
- Съзнателно и целенасочено внимание към българската книжнина. Защото главното средство за обединението на народа е неговия език. Важността на езика като обединяващ фактор е подчертана още от Марин Дринов, който през 1869 г. изпраща писмо до българските читалища. В него той посочва, че българските читалища са съсредоточие на най-просветените и най-деятелни за напредъка на народността български сили.⁶ Значително място на българския език, като обединяващ фактор за българския народ, отделя и К. Фотинов в своето сп. Любословие.

Освен като разпространители на български книги, първите български читалища в редица случа се занимават и с издателска дейност. Понякога те са били и вдъхновители за написване на литературни произведения. Такъв пример посочва Ст. Чилингиров в Шумен. За учебната 1875-1876 г. е сключено споразумение между членовете на училищното настоятелство, членове на читалище „Архангел Михаил“ и учителя Харалан Ангелов, според което последния се задължава са съчинява всяка седмица по едно стихотворение, да му сложи глас и децата да го изпеят пред хората след неделната служба в храма.⁷

Обединените първи български читалища започват крупно книжовно дело с издаването в Цариград от тях списание „Читалище“. Негов първи редактор е Марко Балабанов. Това списание започва да излиза през 1870 г. и има много абонати. Така се дава нов тласък на читалищното движение и положителна насока на културния живот по българските земи. Списанието има своите моменти на възход и кризи. През 1875 г. спира излизането си. През този период негови

2 Чилингиров, Ст. Българските читалища преди Освобождението. с. 38.

3 Блъсков, Ил. Р. Първоначалните наши училища. Паметник, год. 1, кн.1, с. 24 – Цит. по Чилингиров, Ст. Българските читалища..., с. 24

4 Данов, Хр. Г. Читалища и празнични училища. Летоструй, 1868, с. 196. – Цит по Чилингиров, Ст. Българските читалища..., с. 25

5 Чилингиров, Ст. Българските читалища ..., с. 62

6 Дринов, М. Писмо до българските читалища. Съчинения, Т.2, с. 259. Това писмо е много печатано във всички български читалища от онова време. Включва го и Хр. Г. Данов в своето сп. Летоструй от 1870 г.

7 Чилингиров, Ст. Българските читалища ..., с. 71.

редактори са видни личности като Лазар Йовчев (по-късно ще стане Екзарх Йосиф I), Тодор Икономов, П. Р. Славейков, Драган Цанков и др.

Първите български читалища наред с грижите за разпространяване на книгите се съсредоточават върху тяхното запазване и правилно използване. Така се поставя въпросът за оформяне на читалищни библиотеки, където всички любознателни и грамотни хора ще имат достъп до книги.

От особено важно значение е и ползотворното взаимодействие между читалище-училище. Всяко читалище има като задача грижата за напредъка на българското учебно дело. Затова от първостепенно значение е ролята на учителя. За него дейността в читалището е също така нравствена и възвишена, както и работата в училище. Читалищното настоятелство упражнява известен контрол върху работата на учителя. Някои от читалищните членове започват да изпълняват доброволно ролята на училищни инспектори. Нещо повече, те присъстват, както по време на обучението на учениците, така и в изпитните комисии в края на учебната година. Съобщение за обиколка на читалищни членове с учители намираме във вестник „Източно време“, год. 1, бр. 29 от 31 август 1874 г., с.2: наскоро тук от Варна отец Константин, дядо Господин и г-н Харалан Ангелов, направиха изпита на учениците и след като дали наставление на Визирли Козлуджани отишли си през Кара Хюсеин за Варна.⁸ Дори в читалищните устави като цел фигурира грижата за училищата.

Важна е връзката между читалищата и църквата. Много често църквата е правила дарение на читалищата⁹. Не само училищното настоятелство и учителите, но и изборът на църковни настоятели зависи от читалищните членове. Понякога се стига до там, че читалищата открито критикуват владици (българи или гърци), които не отстояват българските стремежи за църковна независимост.

Финансовите си нужди читалищата са покривали със събираните средства от членски внос, от даване под наем на читалищните ниви, от театрални представления, вечеринки и др. Читалищните дейци разбират, че само с парите от членски внос не могат да поддържат културо-просветната си дейност. Затова още в първите си устави залагат на дарителството. Дарителските постъпления са от частни лица и институции под формата на пари, книги, списания и др.

Първоначално българските читалища действат изолирано – всяко работи в собствената си среда. Това налага през 1871 г. да се реализира идеята за сдружение на читалищата по райони. Подобно обединение на читалищни общества се появява в Търновско. Постепенно от сдружение на читалищата по райони се стига до идеята за общ читалищен съюз, чиито ръководител да бъде читалището в Цариград.

Друга много важна роля имат първите български читалища за развитието на театралната дейност. Началото на българската драма спомага за националното и духовно израстване на българския народ. Първото театрално представление е в Шумен (Добри Войников и Васил Друмев) и в Свищов (Димитър Шишманов). Представленията се реализират в читалищните салони, а актьори са учители или членове на читалищното настоятелство.

Първите читалища винаги са били ръководители на българския народ за национално единение и за духовно-нравствено израстване.

През 70-те години на XIX век има спорове как трябва да се пише думата „читалище“. Едни смятат, че трябва да се пише с „и“, а други с „е“. Този спор е отразен на страниците на тогавашния печат – вестник „Македония“ на П. Р. Славейков. Част от изследователите приемат, че корена на думата читалище идва от глагола *четЖ*. А други приемат, че коренът идва от *читЖ*, от *читати*

⁸ Цит по **Чилингиров, Ст.** Българските читалища ..., с. 84.

⁹ **Лечев, Д.** Златна книга на дарителството в Шуменския край „Благодетелите на шуменското общество“. Шумен: Изд. Светлана, 1998, с. 52-53

(в смисъл на броене). А П. Р. Славейков подчертава, че думата „читалище“ е нова и я няма в речниците. Но думата читати и читател я има във всички словенски езици. Затова е правилна да се нарича „читалище“, а не „четалище“, защото последното идва от *чет, четати*, и има друго значение.¹⁰ В по-ново време този спор е разглеждан на страниците на сп. Родна реч, където се доказва въз основа на степенуване на гласните, че е правилно да се пише „читалище“.¹¹

Всяко основаване на читалище е признак за нов етап в облика на даденото населено място. Развитието на читалищното дело е свързано с икономически обществени, социални и културни фактори.

Шумен е сред градовете, с които се свързва възникването на първото българско читалище. През 1856 г. едновременно в Шумен, Свищов и Лом са създадени читалища. В тези градове се поставя началото на българското читалищно дело в предосвободителния период. В Шумен първото българско читалище е основано в българските махали, разположени около църквата „Свето Воснесение“ и класните училища. То се е наричало „Архангел Михаил“. Читалището се нарича така, защото на този църковен празник е възстановена временно прекъснатата му дейност. Приема се устав и правилник. През 1946 г. е преименувано на „Добри Войников“.

През 1869 г. се основава и второто шуменско читалище с име „Напредък“. Както описва И. Р. Блъсков в своите спомени първите задачи на читалището са умственото обогатяване на членовете му и подпомагане на бедните ученици от махалата. Дори едновременно с откриването на читалището на най-бедните ученици са раздадени обща и ученически пособия за следващата учебна година.¹² Читалището е близо до втората църква в града „Свети Три светители“. Първоначално читалищната сграда е построена до църковния двор, в близост до началното училище „Свети Кирил“. През 50-те години на XX век, поради строителни дейности, читалищната сграда се измества малко по-на запад от църковния храм. Три години по-късно, през 1872 г. се създава читалище „Благовещение“ в с. Дивдядово, което през 1936 г. е преименувано в „Асен Златаров“.¹³

В архивни документи има споменато, че в Шумен през 1867 г. е основано арменско читалище „Благодетел“. Въз основа на надпис върху печат от 1902 г. може да се твърди, че в града е имало арменско читалище с наименование „Бедо Булгараци“. А през 2016 г. е открито читалище „Уилям Сароян“.

В Шумен е имало още еврейско и турско читалище. През 1894 г. е основано еврейското читалище „Агодат Иладим“ или е по-известно с названието „Бет-Ам“. Но след масовото изселване на еврейската общност от града в Израел през 40-те години на XX век, читалището прекратява дейността си.

През 1896 г. е създадено Турско читалище, но повече данни за него не са известни. През 1948 г. се създава читалище „Йени девир“, което по-късно се преименува на „Назъм Хикмет“.

В града е имало и Циганско читалище, което е просъществувало от 1946 до 1953 г. През 1997 г. е създадено читалище „Екипе“.

Читалища има не само в Шумен, а в почти всички селища в околията, някои още в края на миналия век, а други по-късно стават средище на "най-българското културно дело". В селищата с прогресивни традиции и по-будно население, читалищата възникват още в края на миналия и

¹⁰ В-к Македония, год. IV, бр. 4 от 5 ноември 1869, с. 3 и бр. 6 от 4 декември 1869 г., с. 2; **Чилингиров, Ст.** Българските читалища ..., с. 136.

¹¹ Сп. Родна реч, год. II, кн. 1, 1928, 59-60.

¹² 100 години народно читалище Напредък, Шумен 1869-1969. Юбилеен сборник, съст. М. Чолаков, Ст. Гайдов, Е. Тонев, Г. Узунски. София, 1970, с.15.

¹³ През 1971 г. с. Дивдядово става квартал на Шумен.

началото на нашия век. От най-рано възникналите в околията читалища са в селата Дивдядово - 1872 г., Кюлевча - 1888 г., Драгоево - 1897 г., Велино и Д-р Стамболски - 1900 г., Мараш - 1906 г., Дибич - 1908 г. и т.н.¹⁴

Обобщавайки може да се каже, че през XIX век и първата половина на XX век в Шумен и Шуменско (в последствие в резултат на новото райониране Шуменска област) са основани по различно време общо 114 читалища, от тях 13 в град Шумен.¹⁵

Към януари 2016 г., броят на регистрираните читалища в България е 3614.¹⁶

Село Градище е в състава на община Шумен и в неговия състав не влизат други населени места. Жителите му наброят около 626 души с разнообразен етнически състав (българи – 91, турци – 414, цигани – 106, неопределили се – 11)¹⁷

Читалището в с. Градище (Шуменско) е основано на 3 октомври 1931 г. Проведено е първото учредително събрание. Избрано е читалищно настоятелство от петима души. Първоначално името на читалището е „Паисий Хилендарски“¹⁸, а по-късно става на „Отец Паисий“. За първи председател е избран Първан Иванов, а за секретар – Павел Минчев. Отначало читалището се помещава в дома на Христо Петков. Там се четат книги, слуша се радио, организират се беседи и вечеринки. Първоначално са закупени 150 тома литература и с това се поставя началото на библиотеката. Сформира се танцов състав, женска фолклорна група и театрален състав. В читалището се поставят много постановки по мотиви от „Под игото“, „Татул“, „Зидари“ и др.¹⁹

През 1965 г. с усилията на местното население е построена читалищна сграда с площ от 460 кв. м. Читалищният салон има 250 места, лекционната зала има 50 места и библиотека. След построяването на читалищната сграда започват ежедневни кинопрожекции, които се осъществяват от дългогодишния кинооператор Кръстана Павлова.

Важно е да се отбележи, че във връзка с 50-годишния си юбилей читалището е наградено с орден „Кирил и Методий“ - II степен с решение на Държавен съвет № 835 от 19.05.1981 г. За активна културно-просветна дейност са отличени със значка „Отличник на Комитета за култура“ Първан Иванов и Тодор Киряков – председатели на читалището, а много от читалищните дейци получават значка „Отличие за читалищна дейност“.

През 1967 г. на сцената на читалището е поставена постановката „Блудния син“ с художествен ръководител Йорданка Йорданова. Дейците от театралния състав показват завидно сценично присъствие и очарова с артистичните си способности хората от селото. Няколко години по-късно е подновена позабравената театрална читалищна дейност от учителките Мария Апостолова, Иванка Маринова и Румяна Камбурова. През 1989 г. в читалищния салон те поставят драматизация по приказката на Ран Босилек „Неродена мома“. Актьорският състав е от ученици от ОУ „В. Левски“, с. Градище.

Много първи места и награди е вземала групата от учители за рецитали и песни с ръководител Румяна Керякова и Тодорка Балева. Не е прекъсвала дейността си и групата за

14 ДА - Шумен, Ф.№ 515К.

15 По данни на : <https://chitalishta.com/>, сайтът е посетен на 20.06.2017 г.

16 Регистър на народните читалища (административна уредба) <http://mc.government.bg/>, посетен на 21.06.2017 г.; Регистър на народните читалища (база данни по град/село) <http://chitalishta.com>, посетен на 21.06.2017 г.

17 Ethnic composition, all places: 2011 census - <http://pop-stat.mashke.org/bulgaria-ethnic-loc2011.htm>, посетен на 23 октомври 2018 г.

18 ДА - Шумен, Ф.№ 515К.

19 В ДА - Шумен има информация за дейността на читалището в с. Градище по фондове: Ф.№ 513К и Ф.№ 1553. Фонд № 1553, и. оп. 1, а.е. от 1 до 16 съдържа конкретна информация за работата на читалището в селото: годишни планове, протоколи от годишни отчетни събрания, протоколни книги на Управителния съвет на читалището, отчетни документи и др. за периода 1946-1984 г.

THE COMMUNITY'S CENTRES – A SOURCE OF SPIRITUALITY
(COMMUNITY CENTRE „FATHER PAISII“, VILLAGE GRADISHTA,
SHUMENSKO AND COMMUNITY CENTRE „FERMER – 1903“,
VILLAGE PANAYOT VOLOVO, SHUMENSKO)

GALYA YORDANOVA 61-68

български народни песни. Към читалището е имало струнен оркестър с ръководители Мехмед Хасанов и Ибрям Тефиков, както и духов оркестър с ръководител Ахмед Хамзов.

На сцената на читалището със свои постановки е гостувал Шуменският драматичен театър „Васил Друев“, а Духовият оркестър от Шумен с ръководител Михаил Биков е изнасял концерти.

През 1968 г. паметникът на загиналите руски войни в Освободителната война е преместен от селските гробища в края на селото. На проведеното тържество вземат участие ученици от ОУ „В. Левски“, с. Градище, самодейни състави от селото, артисти от Драматичен театър - Шумен.

През годините председатели са били:

Първан Иванов

Недялко Ботев – бивш учител и директор на начално училище;

Тодор Керяков - бивш учител в ОУ „В. Левски“, с. Градище;

Ибрям Тефиков – бивш учител;

Марин Крайчев – бивш директор и учител в ОУ „В. Левски“, с. Градище;

Радка Кузманова – бивш директор на ОУ „В. Левски“, с. Градище;

Хатидже Хюсмян;

Румяна Панайотова – директор на ОУ „В. Левски“, с. Градище;

През 70-те години на ХХ век читалищен секретар е била Кръстана Павлова. След нея са Медиха Тефикова, Фатме Халидова, Татяна Годорова. В момента читалищен секретар е Юке Бейти.

Голяма е обществено-просветната дейност на читалище „Отец Паисий“ в с. Градище. В него се изнасят лекции, беседи на различна тематика. Читалището разполага с богата библиотека. В нея има 7800 библиотечни единици, компютърен кът с Интернет. Библиотеката е място за срещи с писатели, обсъждане на нови книги. В читалището са идвали писателите Марин Калинов, Виолета Кънчева и др. За Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост – 24 май, Управителният съвет на читалището винаги награждава най-активните читатели.

Въпреки намаленият бюджет на читалището се създават нови форми на самодейна работа. Така например, с помощта на спонсори и с всеотдайното участие на учители и родители, се сформира детски турски театър с ръководител Ресми Шериф. Те гостуват с постановката „Цветарски магазин“ на читалище „Добри Войников“-Шумен в 1993 г., на следващата година вземат участие в Ден на майчиния език и се срещат с писатели от цяла България. А детската танцова група с ръководител Юке Бейти през периода 1994-97 г. се представя много добре на различни читалищни събори и заема различни призови места. Към читалището е създадена и певческа фолклорна група „Макове“ с ръководител Румяна Керякова. Те печелят второ място на Читалищен събор през 2003 г., първото място е присъдено на Групата за турски песни с ръководител Юке Бейти.

Читалище „Отец Паисий“, с. Градище участва чрез в ежегодния Карнавал на плодородието в гр. Шумен, където заемат първи места за атрактивно представяне (2002, 2004), първо място и приз за най-запомняща се група през 2008 г.

Село Градище е роден дом на видни интелектуалци и видни ръководители като писателя Борислав Геронтиев, проф. Ибрахим Ялъмов – ректор на Ислямския институт, София, Ботьо Ботев – началник на МВР, Шумен.

Читалищното ръководство съвместно с учителите по изобразително изкуство подготвят самостоятелни изложби на Небает Мемдуева, ученичка на шуменския художник Румен Михайлов.

Близко село до с. Градище е с. Панайот Волово. Селото има интересна история. Старото му име е Кадж-кьой и в превод означава съдийско село, понеже турските съдии от гр. Шумен са имали имоти в селото. Счита се, че по време на руско-турските войни селото е горяло два пъти – вероятно през 1810 и 1828 г. През 1881 г. в селото се заселват 36 семейства на бежанци от Чирпанско. А след Първата световна война през 1924 г. тук се заселват балканджийци от Севлиевско и Габровско. Преди тях през 1922 г. в селото са дошли шопите от Кюстендилско. След Освобождението турските семейства се изселват. През 1925 г. в селото се построява църква, а през 1941 – прогимназиално училище.

Читалището в с. Панайот Волово е създадено през 1903 г. и се казва: „Земеделец“. В учредяването му взимат участие 35 души. За първи председател е избран Господин Василев, за председател на Контролната комисия – Илчо Хубанов, за секретар – Х. Минков. За периода до 9.09.1944 г. председатели на читалището са били Петко Иванов Костов, Колю Табаков.

Уставът на читалището е утвърден на 19.10.1903 г. А през 1930 г. общото читалищно събрание приема нов устав. През 1945 г. отново е приет нов устав.

Като материално-техническа база читалище „Земеделец – 1903 г.“ се състои от две зали, едната от която е със сцена, две гримьорни. В другата зала има младежки център за занимания и развлечения. Читалищната библиотека се намира в една сграда с пенсионерския клуб. Самата библиотека е от 60 кв. метра и разполага с 4358 библиотечни единици, както и с интернет център (изграден по програма „Глобални библиотеки“), където потребителите могат да ползват компютри, копирни услуги, консултации и други

Читалище „Земеделец“ винаги е било център на културно-просветна и художествена дейност. Така например през 1944 г. библиотеката към читалището разполага с 426 книги и е посещавана от 4500 души. Изнесени са 37 сказки от шестима лектори, посетени общо от 1110 души. По това време читалището има около 100 члена. На сцената на читалището през 1947 г. са играни пиесите: „Денят се пробужда“, „Буря над селото“, „Бойко“. Тези постановки са посетени от общо 850 души. През същата година броят на читалищните членове е 92, а книгите в библиотеката са 1244.

Към читалището има и хор от 18 изпълнители. През 1969 и 1974 г. са изнесени 3 спектакъла през 320 души. Членовете на читалище Земеделец през 1969 г. са се увеличили и стават 147, библиотеката имала 176 читатели и е посетена от 712 души, а книгите в нея се увеличават и достигат 1686. Данните за 1980-1981 г. показват, че библиотеката към читалището има 176 читатели, раздадени 532 книги и посещения от 243 души. А през 1983 г. са проведени общо 11 мероприятия по културно-масова работа.

Към момента в читалището има клуб по декупаж, клуб „Любители на историята“, клуб „Ръкоделие“, театрална група, група за стари градски песни и група за автентичен фолклор.

За периода 1944-1983 г. председатели на читалище Земеделец са били: Иван Събев, Марко Марков, Симеон Иванов Неделчев, Пенчо Стоев.

В историческата справка на групов фонд „Народни читалища в Шуменска околия“ за периода 1872-1944 г. има следната информация за читалище „Земеделец“, с. Панайот Волово: Учредителен протокол, списък на членовете-учредители, сведение на членовете на настоятелството, за организационното състояние на читалището за 1923 г. и годишен отчет за състоянието и дейността на читалището за 1933 г., Устав на читалището.²¹

20 Маринов, В. Плисковско (Абобско) поле, поселищно-географско изучаване. София, 1943, с. 129.

21 ДА-Шумен, ф. 515К, инвентарен опис 1.

THE COMMUNITYS CENTRES – A SOURCE OF SPIRITUALITY
(COMMUNITY CENTRE „FATHER PAISII“, VILLAGE GRADISHTE,
SHUMENSKO AND COMMUNITY CENTRE „FERMER – 1903“,
VILLAGE PANAYOT VOLOVO, SHUMENSKO)

GALYA YORDANOVA 61-68

Към момента за читалище Земеделец, с. Панайот Волов, в ДА – Шумен има 14 архивни единици за постоянно ползване. Те включват организационно-административна дейност (наредба, решения, инструкции от висшестоящи органи относно дейността на читалището, годишни отчетни доклади, протоколи от годишни отчетни събрания на читалището, методически насоки за подготовка на новогодишните празници в окръга), културно-масова работа (указания, материали-свитък от Об СК – Шумен за повишаване ефективността по културно-масовата работа, обяви, литературни конкурси, 10-дневка на съветската книга, изпращане на младежи в БНА), библиотечна дейност (годишни отчети за дейността на библиотеката и библиотечния фонд), художествено-творческа дейност (годишни отчети за художествените самодейни колективи, указания за подготовката и провеждането на VI Републикански фестивал на художествената самодейност), финансови дейности (бюджети на читалището, писма от ОБК - Шумен за финансовата дейност).²²

В заключение може да се каже, че читалището има определен принос за съхраняването на духовността в района. Читалищната дейност се изразява в подготвянето и изнасянето на театрални представления, уреждането на забави, вечеринки, сказки, беседи, раздаване на книги от читалищната библиотека, предоставянето на вестници и списания в читалнята. Читалищните дейци са най-вече учители, интелектуалци, общественици и работят за културно-просветното развитие на населението. Те имат пряк контакт с народната култура и я популяризират ежедневно.

References:

1. **Drinov, M.** Pismo do balgarskite chitalishta. Sachineniya, T. 2, Sofia, 1971.
2. Darzhaven arhiv – Shumen - <http://212.122.187.196:84/FundSearch.aspx>
3. Darzhaven arhiv – Shumen, f. 515 K, inventaren opis 1.
4. Darzhaven arhiv – Shumen, fond 1608, opis 1 Istoricheska spravka na narodno chitalishte Zemelelets, s. Panayot Volov, dokumenti ot perioda 1944 – 1983.
5. Ethnic composition, all places: 2011 census - <http://pop-stat.mashke.org/bulgaria-ethnic-loc2011.htm>
6. Zakon za izmenenie na Zakona za narodnite chitalishta, narodno sabranie na Republika Bulgariya, 9 yuni 2010 - <http://www.parliament.bg/bg/laws/ID/9982>
7. Zakona za narodnite chitalishta - <http://lex.bg/laws/ldoc/2133897729>
8. **Lechev, D.** Zlatna kniga na daritelstvoto v Shumenskiya kray “Blagodelelite na shumenskoto obshtvo”. Shumen, Izd. Svetlana, 1998.
9. **Marinov, V.** Pliskovsko (Abobsko) pole, poselishtno-geografsko izuchavane. Sofia, 1943.
10. Problemi na Vazrazhdaneto v Yugoiztochna Bulgariya, T2, Zograf, 2004
11. Registar na narodnite chitalishta \administrativna uredba\ - - <http://mc.government.bg/>.
12. Registar na narodnite chitalishta \baza danni po grad\ - <http://chitalishta.com/>
13. Rodna rech, god. II, kn, 1, 1928
14. 100 godini narodno chitalishte Napredak, Shumen 1869-1969. Yubileen sbornik, sast. M. Cholakov, St. Gaydov, E. Tonev, G. Uzunski. Sofia, 1970
15. **Chilingirov, St.** Balgarski chitalishta pridi Osvobogdenieto. Prinost kam istoriyata na Balgarskoto bazrazhdane. Sofia, 1930.
16. Chitalishteto v duhovnoto bitie na Shumen. Sast. G. Tsvetkov, N. Dimkov, R. Nikolova, Yu. Avramov. Shumen, 2001.

22 ДА-Шумен, фонд 1608, опис 1 Историческа справка на народно читалище Земеделец, с. Панайот Волов, документи от период 1944-1983.